

Dashmir Idrizi, PhD¹

UDC: 07-042.3:37.014(497.7)

**ROLI I MEDIAVE NË ZHVILLIMIN E ARSIMIT NË MAQEDONINË E
VERIUT**

**УЛОГАТА НА МЕДИУМИТЕ ВО РАЗВОЈОТ НА
ОБРАЗОВАНИЕТО ВО СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА**

**THE ROLE OF THE MEDIA IN THE DEVELOPMENT OF
EDUCATION IN NORTH MACEDONIA**

Abstract

The media in the 21st century represent a dramatic shift from those of the previous century, as the internet has significantly changed both the functioning of media and their influence on the public, taking into account the massive impact of social networks and the various sources people use to obtain information.

Based on the information available and the developments concerning media influence in the era of globalization-particularly regarding national identity in the Republic of North Macedonia, where tolerance and conflict are visible and, for part of the population, unavoidable-the question arises: to what extent do the media influence education and its preservation?

Although the influence of the media on the population in our country is very strong, another question emerges: Are we preserving our identity? How much educational programming do our media outlets provide? Or are they contributing to its degradation?

Aside from the public or state media, which-although rarely-occasionally broadcast educational programs, this is not observed at all in private media outlets. The opinion of citizens is extremely important when it comes to education and the cultivation of knowledge in North Macedonia.

Keywords: *education, culture, media, challenge, degeneration.*

¹ Prof. dr. Dashmir Idrizi, University of Tetovo Faculty of Law-Journalism. Email: dashmir.idrizi@unite.edu.mk

Zhvillimi i teknologjisë së informacionit - sukseset dhe anomalitë

Roli i mediave në shoqërinë e RMV-së edhe pse duket i zbehtë sa i përket arsimimit dhe edukimit tek ne, megjithatë zë një vend të merituar për shoqërinë në përgjithësi.

Disa analistë do ta quajnë këtë një hetim mbi “ndikimin” e ndryshimeve teknologjike dhe socio-ekonomike që diskutuam më parë.² Kjo terminologji supozon se një kurs i caktuar zhvillimi është i pashmangshëm dhe se ai “përcaktohet” nga disa “përdorime më të mira” të vetme të mundësive teknologjike. Por është e pamohueshme se ka pasojë nga akumulimi dhe grumbullimi i ndryshimeve që kemi përshkruar në këtë temë.³

Diskutimi ynë mbi zhvillimet në secilën prej këtyre seksioneve nuk përmbledh një vlerësim të përshtatshëm dhe konciz të pasojave të zhvillimit të shoqërisë së informacionit. Për shembull, ne nuk arrijmë në përfundim rreth kontributit të vlerësuar të këtyre zhvillimeve në rritjen e prodhimit ose ndryshimet në “konkurrueshmërinë” e ekonomive evropiane. Studimet që guxojnë të bëjnë vlerësime të tilla bazohen në supozime shumë të forta dhe të vazhdueshme.⁴

Pritja jonë është që pasojat e zhvillimeve në shoqërinë e informacionit do të jenë të thella. Baza e kësaj prirjeje vjen nga njohja jonë e diversitetit të mënyrave shumë të rëndësishme se si vendosja e infrastrukturës së përparuar të informacionit dhe komunikimit mund të ndikojë në mënyrën se si njerëzit organizojnë punën dhe kohën e lirë, si krijojnë dhe shpërndajnë njohuritë dhe si ndërmarrin transaksionet tregtare që ndodhen në zemër të ekonomive të bazuara në treg.

Nuk ka dyshim se shumë mundësi do të humbasin dhe se të tjerat nuk do të realizohen në potencialin e tyre të plotë.⁵ Megjithatë, modeli i zhvillimit ekonomik dhe shoqëror gjatë viteve fundit të shekullit të kaluar tregon rëndësinë gjithnjë e më të madhe të rolit të dijes në

² Studimet mbi ndikimin e ndryshimeve tekno-ekonomike ose socio-politike në shoqëri janë të zakonshme, shih, për shembull, Diebold (1959); Freund, Konich dhe Roth (1997); Kiesling dhe Blondiil (1999); OECD (1997 s: 1999a). Edhe pse provat empirike në studime të këtij lloji zbulojnë faktorë që kontribuojnë në ndryshim, fokusi te “efektet” e kufizon interpretimin për të zbuluar pak rreth proceseve të ndryshimit.

³ M Robini, E Stymiller, “Mobilizimi i Shoqërisë së Informacionit”, Oxford University Press 2000, f. 453.

⁴ J. Resweber.-P, Les pedagogies nouvelles, Paris, PUF, “Que sais-je?”, (1992), f.12.

⁵ Po aty, f. 13.

gjenerimin e zhvillimit ekonomik dhe shoqëror. Ne vazhdojmë të jetojmë në epokën e arsyes, megjithëse nuk është më një epokë në të cilën mbizotëron ëndrra e një racionaliteti të vetëm të koordinuar shkencor.

Kombinimi i teknologjive të reja me ndryshimet në organizimin shoqëror dhe mënyra e punës ofron një sërë kontributesh edhe më të pasura nga evolucioni i vazhdueshëm i shoqërisë së informatike. Dyzet vjet më parë, vëzhguesit e ndryshimeve shoqërore filluan të shqetësoheshin për pasojat që do të vinin nga zgjerimi i vazhdueshëm i automatizimit (Diebold, 1959).⁶, e cila më pas u pa në terma të zëvendësimit të punëtorit nga makinat. Bell në vitin (1973) vuri në dukje se në botën e industrializuar zgjerimi i industrive të shërbimeve do të errësonte industritë prodhuese, në të njëjtën mënyrë që rritja e industrive prodhuese në vendet më të pasura të industrializuara errësoi bujqësinë në fillim të shekullit të njëzetë. Ndërsa hyjmë në shekullin e njëzet e një, është e qartë se të dy parashikimet janë kryesisht të sakta.⁷

Rrjetet qytetare janë nisma të ndërmarra nga autoritetet publike në nivel rajonal dhe lokal për të përmirësuar shërbimet publike dhe qasjen deri tek informacioni, dhe ato demonstrojnë zbatimin e strategjive të komunitetit virtual përmes aftësisë së tyre për të ngritur komunitete të reja virtuale të aktorëve.⁸ Së fundmi, ky seksion do të trajtojë shkurtimisht disa iniciativa rajonale në Evropë për të hartuar aplikacione të TIK-ut dhe shërbimeve që i përgjigjen modeleve të jetës së përditshme në mjediset rajonale (dhe lokale). Për t'i dhënë një mbulim të përshtatshëm kësaj teme do t'ia vlente të shkruhej një libër tjetër. Ndërsa Sektori i Tretë ofron një gamë shërbimesh të vlefshme në të gjithë Evropën, zhvillimi i shërbimeve lokale dhe rajonale që përfshinë përdorimin e internetit ka potencialin për të përmirësuar cilësinë e shërbimeve qeveritare, për të forcuar koordinimin e aktiviteteve të zhvillimit ekonomik dhe për të krijuar mundësi të reja punësimi brenda tregjeve lokale të punës.⁹

“Qëllimi ynë është të tregojmë se si rritja e infrastrukturës informatike dhe të komunikimit i zbulon tensionet dhe presionet brenda përshtatjeve institucionale që ishin bërë me shumë mund. Zhvillimi i mëtejshëm mund t'i ç'thurë këto përshtatje ose t'i rrisë tensionet ekzistuese, dhe kjo ilustron veçanërisht mirë nga debatet që lidhen me “tatimin e Internetit’.”

⁶ Shih Noble (1986; 1998).

⁷ J. Resweber-P, Les pedagogies nouvelles, Paris, PUF, “Que sais-je?”, (1992), f.18.

⁸ Po aty, f. 455.

⁹ G. Jacquinet, L'ecole devant les ecrans, Paris, ESF, (1985), f.115.

Teknologjia e informacionit sot

Vetëm në një dekadë, teknologjia e informacionit (TI) ose siç mund të quhet ndryshe teknologjitë e informacionit dhe komunikimit (TIK) ka transformuar në heshtje por në mënyrë shumë efektive sektorë të ndryshëm të jetës njerëzore: prodhimin, kërkimin shkencor, transportin, spitalet, qeverinë, arsimin, diplomacinë, shërbimet financiare, etj.¹⁰

Suksesi i zhvillimit të teknologjisë së informacionit qëndron në faktin e thjeshtë se një numër i madh organizatash në botë sot kanë nga një kompjuter personal në çdo tavolinë, dhe përveç kësaj, punonjësit e tyre zotërojnë edhe një kompjuter në shtëpi, si dhe pajisje të ndryshme elektronike nga telefonat celularë deri te Ajpod-et. Logjikisht, funksionimi i biznesit nuk mund të imagjinohet pa përdorimin e kësaj teknologjie, dhe kjo vlen si për korporatat e mëdha shumëkombëshe ashtu edhe për bizneset e vogla me vetëm disa punonjës.¹¹

Nëse në fund të viteve 1960 ngjarja më e madhe teknologjike ishte shkuarja e njeriut në hënë, sot performanca e një kompjuteri personal tejkalon numrin e operacioneve që kryheshin për të menaxhuar modulën hënore nga qendra e kontrollit të misionit hapësinor. Zhvillimi i shpejtë i teknologjisë së informacionit mbështetet në faktin se çdo dy vjet fuqia përpunuese e kompjuterëve dyfishohet (Lloyd, 2004).¹²

Në vitet e fundit, zhvillimi i teknologjisë së informacionit e ka shndërruar atë në një biznes global me vlerë trilionë dollarë. Ulja e ndjeshme e kostove që lidhen me teknologjinë e informacionit ka rezultuar në rritjen e pranishë së saj si në vendin e punës, po ashtu edhe në shtëpi.¹³ Për këtë arsye, në këtë temë hyrëse dëshirojmë të nxjerrim në pah disa fakte në lidhje me përdorimin e teknologjisë së informacionit në botën e sotme:

- Të paktën 750 milionë njerëz në mbarë botën përdorin internetin. Ky numër po rritet çdo ditë dhe pritet të tejkalojë numrin e përdoruesve të telefonisë fikse, i cili është 1 miliard, dhe numrin e përdoruesve të telefonisë celulare, i cili ishte 1.7 miliardë në fund të vitit 2004;

- Kompjuterët personalë të xhepit, si dhe telefonat celularë, janë bërë produkte të pranura përgjithësisht dhe të përdorura gjerësisht në shumë vende të botës;¹⁴

¹⁰ Po aty, f. 116.

¹¹ http://www.humanrightsinitiative.org/programes/ai/rti/articles/undp_rti_2006

¹² G. Naumovski, M. Dokmanoviq, "E drejta dhe teknologjia informative" - Shkup, 2008, f. 11.

¹³ G. Jacquinet, *L'école devant les écrans*, Paris, ESF, (1985), f.120.

¹⁴ <http://www.google.com>

- Telefonat celularë kanë funksione të reja përtej qëllimit të tyre bazë (radio, muzikë, kamera, qasje në internet, funksione për përpunimin e tekstit dhe email-in);

- Organizatat bëhen të varura nga funksionimi i teknologjisë së informacionit (për shembull, një ndërprerje e sistemit të email-it vetëm për disa orë mund të shkaktojë ndërprerje të konsiderueshme të punës së punonjësve);

- Kostot totale të TI-së në korporata ndryshojnë nga 2.5 deri në 10% të kostove totale të kompanive. Ekziston një trend i rritjes së vazhdueshme të tyre;

- Cikli jetësor i teknologjisë po bëhet gjithnjë e më i shkurtër, dhe në të njëjtën kohë kërkon investime të vazhdueshme dhe të konsiderueshme në ruajtjen dhe ndjekjen e trendeve më të reja në teknologjinë e informacionit (Gelbstein, 2006).¹⁵

Në këtë drejtim, ne gjithashtu i referohemi hulumtimit të kryer nga Instituti për Karakteristikat Globale, i cili identifikon 10 trendet globale në zhvillimin e teknologjisë së informacionit. Ky hulumtim thekson faktet që janë përmendur tashmë, por në të njëjtën kohë thekson zhvillimin e portaleve nëpërmjet të internetit, interneti kujdeset ndaj klientit, mundëson përpunimin e të dhënave të biznesit, tregtimin dhe furnizimin në kohë reale, zhvillimin e një disipline ("TI-matter") që do të merret me rritjen, produktivitetin dhe efektivitetin e teknologjisë, etj.¹⁶

BE-ja e përcakton teknologjinë e informacionit si një sektor kyç industrial. Sipas statistikave, ky sektor është një nga inovatorët më produktivë në Evropë dhe përbënte 8% të produktit të brendshëm bruto të BE-së dhe 6% të vendeve të punës në vitin 2000, 40% e rritjes në periudhën nga viti 1995 deri në vitin 2000 ishte për shkak të zhvillimit të teknologjisë së informacionit.¹⁷

Është e rëndësishme të theksohet se në Republikën e Maqedonisë ekziston një trend i rritjes së interesit për përdorimin e teknologjisë së informacionit. Sipas Anketës mbi Përdorimin e Teknologjisë së Informacionit dhe Komunikimit në Familje dhe Individ, të kryer në prill 2007 nga Enti Shtetëror i Statistikës së Republikës së Maqedonisë, në tremujorin e parë të vitit 2007, 76.9% e familjeve në Republikën e Maqedonisë përdornin linjë telefonike fikse, 78.00 përdornin të paktën

¹⁵ Instituti për Karakteristikat Globale. (2007). Dhjetë Trendet Globale të IT-së për vitin 2008 dhe më tej. Në dispozicion në: <http://www.futureguru.com/10-it.php> (Qasur më 2 shkurt 2008).

¹⁶ E njëjta faqe interneti

¹⁷ G. Naumovski, M. Dokmanoviq, "E drejta dhe teknologjia informative" - Shkup, 2008, f. 12.

një telefon celular, 47.1% kishin lidhje televizive kabllore, 33.2% kishin kompjuter personal dhe 16.5% kishin qasje në internet nga shtëpia.

Përveç kësaj, në vitin 2005, Komisioni për Teknologjinë e Informacionit i Qeverisë së Republikës së Maqedonisë përgatiti Strategjinë Kombëtare për Zhvillimin e Shoqërisë së Informacionit dhe Planin e Veprimit në Republikës së Maqedonisë. Kjo strategji kombëtare mbulon gjendjen aktuale të infrastrukturës dhe zhvillimin e teknologjisë së informacionit; gjendjen, qëllimet dhe masat për zhvillimin e koncepteve të biznesit elektronik, qeverisjes elektronike, arsimit elektronik, shëndetit elektronik, qytetarëve elektronikë; fushat prioritare për sigurimin e qëndrueshmërisë së strategjisë, si dhe një plan veprimi.¹⁸

Logjikisht, nga ajo që thamë më lartë mund të konkludojmë se teknologjia e informacionit zë një vend të rëndësishëm në shoqërinë moderne, por në të njëjtën kohë është edhe një faktor i rëndësishëm për zhvillimin e shoqërisë. Sot, kompjuterët dhe teknologjia e informacionit janë kudo përreth nesh. Kjo është plotësisht në kundërshtim me parashikimet e viteve 1970 kur një pjesë e komunitetit shkencor dhe profesional besonte se “Nuk do të gjeni kompjuterë në rrugë ose në natyrë, por do t’i gjeni në organizata të mëdha” (Westin, 1970). Krejtësisht në kundërshtim me parashikimet, sot mund të gjeni kompjuterë në rrugë ose, falë internetit satelitor, mund të menaxhoni biznesin tuaj nga çdo pikë e globit.¹⁹

Logjikisht, nga aji që përmendëm më sipër mund të konkludojmë se “revolucioni digjital”, i nxitur kryesisht nga përparimi i teknologjisë së informacionit në dekadat e fundit, ka ndryshuar në mënyrë drastike mënyrën se si njerëzit mendojnë, komunikojnë, sillen, punojnë dhe fitojnë. Në të njëjtën kohë, teknologjitë e reja kanë prezantuar mënyra të reja për të krijuar njohuri për edukimin e njerëzve dhe për shpërndarjen e informacionit. Më e rëndësishmja, është një proces që vazhdon të jetë në zhvillim e sipër. Ndryshimet po ndodhin vazhdimisht, çdo ditë teknologjia e informacionit ndryshon botën përreth nesh.²⁰

Mund të kujtojmë se pa teknologjinë profesionale të kompjuterit dhe internetit, nuk do të kishte gazetari profesionale, veçanërisht në faqet e internetit, televizion gazetaresk profesional, etj.

¹⁸ Enti Shtetëror i Statistikave i Republikës së Maqedonisë. (2007). Shoqëria e Informacionit - Përdorimi i Teknologjive të Komunikimit dhe Informacionit në Familje. Në dispozicion në <http://www.stat.gov.mk/statistiki>.

¹⁹ <http://www.stat.gov.mk/statistiki>

²⁰ http://www.humanrightsinitiative.org/programes/ai/rti/articles/undp_rti_2006

Arsimi

Në përcaktimin e termit arsim, shpesh merret parasysh “edukimi”, të cilit i referohet edhe Litre në përpjekjen e tij.²¹

Arsimi është i nevojshëm dhe pasuron investimin si për fëmijën ashtu edhe për të rriturin. Por çfarë lloj ushqimi është ky? Si ta përcaktojmë vlerën e tij?²² Duke ndjekur qendra të tilla interesi, do të arrijmë ta kuptojmë arsimin si një seri pritjesh të caktuara, përkatësisht:

- Cilat vlera përpiqet të promovojë një shoqëri?
- Cila përmbajtje do të ketë përparësi gjatë transferimit të njohurive?
- Çfarë mjetesh do të përdoren për të arritur këto qëllime?

Duket se debati në mes të mbështetësve të idesë së edukimit dhe mbështetësve të idesë së arsimit është tejkaluar tani më. Duket se sot pranohet përgjithësisht se shkolla nuk mund thjesht të “edukojë” dhe në të njëjtën kohë të mos edukojë. Sidoqoftë, duhet të kemi kujdes të mos besojmë se versioni institucional është krejtësisht i qartë për të gjithë pjesëmarrësit.²³ Nuk është e pazakontë që prindërit të besojnë se janë të vetmit të aftë t’i përkushtohen edukimit të fëmijëve të tyre dhe se kjo nuk mund të arrihet në një shkollë. Edhe një herë kemi hyrë në zona të errëta, sepse domosdoshmëria e shqyrtimit të medias na ka detyruar t’i hetojmë ato mjaft nga afër. Për Frojdin, edukimi është në të vërtetë një “pamundësi”, sepse përpiqet për qëllime të papajtueshme. Gjithashtu duhet të ruhem nga ndërhyrja e “shkollës si institucion, si një forcë dhe dobësi e pabesë, dhe e mësuesve”.²⁴ Ata janë ndërmjetësues, por a mjafton vetëm shkolla, mësuesi dhe prindi, apo duhet të kemi nëpër programet tona në RMV më tepër emisione arsimore siç janë prezentë në mediumet e Shqipërisë dhe Kosovës, dihet se po. Në parim, ata duhet të përpiqen ta bëjnë rrethin katror, të plotësojnë dëshirat e prindërve dhe të shkollës, por edhe të kujdesen për nevojat e fëmijëve. Mbi të gjitha, ata janë shërbëtorë të institucionit që është punëdhënësi i tyre.”²⁵

Së fundmi, le të vërejmë se edukimi, siç nënvizohet në rrënjën latine të fjalës **ducere**, supozon gjithashtu ekzistencën e një udhërrëfy-esi, një edukatori të cilit i besohet edukimi. Nga kjo kuptojmë se një

²¹“Arsimi është një fjalë e kohëve të fundit, fjala edukim dikur përdorej”, litre, vëllimi 3, Gallimard-Hachette, 1964, f. 476.

²²Z. Gone, *Edukimi Medial*, CLIO 1998, f. 18.

²³D. Mariet, L. Porcher, *Apprendre a devenir citoyen a l'ecole*, Paris, ESF, (1978), f. 78.

²⁴Z. Gone, *Edukimi Medial*, CLIO 1998, f. 19.

²⁵J. Levine, *Je est un autre*, u: Buletin des rencontres pedagogie-psychanalyse, Paris, AGSAS, 1996.

nga problemet që është ngritur gjatë gjithë shekujve të mëparshëm është lidhur në një mënyrë të privilegjuar me figurën e atij udhërrëfyesi.²⁶ Cili është justifikimi i tij, cili është edukimi i tij? A është në përputhje me vlerat e shoqërisë që e përpunon atë. Për më tepër, panevojshmëria e vlerësimit të këtij edukimi nuk lë vend për të pavendosurit. Në këtë drejtim, Fitchlip Merier thekson sa vijon: “Edukimi është një aktivitet i pazakontë, ne gjithmonë sillemi sikur vetëm edukatori me veprimin e tij ndikon në zhvillimin e të arsimuarve, dhe sikur të mos mund të vendoset as marrëdhënia më e vogël shkak-pasojë në drejtimin e kundërt. Kjo, në fakt, do të thotë që edukimi i një personi rrëfëhet nga prodhimi i një objekti. Një qëndrim i tillë mohon kuptimin e vetë aktit të edukimit.”²⁷

Jehonat e pyetjeve të shumta të lartpërmendura gjenden edhe në temën e hulumtimit tonë, në bashkëveprimin e edukimit mediatik, i cili është edhe më i ndërlikuar për mendjet tona, sepse është krejtësisht i ri, meqenëse shfaqja e tij është vetëm një brez i vjetër.

Conclusion

In this research, I analyzed the practical component of the subject and identified the curriculum model used across different classes and schools. I also reviewed the legal framework and found that the subject is taught only minimally and holds an auxiliary role rather than being part of the core curriculum. To expand the study, I consulted the Media Institute, the Bureau for Development of Education, and the Association of Journalists. I then examined the existing literature, although relevant scholarly material in the country proved to be limited. While Media Education is considered essential in developed countries—especially in the United States, Scandinavia, and Europe—North Macedonia has made only modest progress in incorporating it into schools. There is a clear need for greater public awareness and stronger institutional and media engagement to properly establish and integrate this subject into the curriculum.

The findings show that both the public and institutions support improvements, but lack the mechanisms and financial resources to implement them. Therefore, the legal framework must be revised through the Bureau for Development of Education. Media Education should no

²⁶ D. Mariet, Porcher L., *Apprendre a devenir citoyen a l'ecole*, Paris, ESF, (1978), f-84.

²⁷ P. Meirieu, L., *evsers du tableau, quelle pedagogie por quelle esole?*, ESF, st.187.

longer be a subcomponent of mother-tongue subjects but should become an elective or even a compulsory subject.

A similar transition occurred with the subject of Defectology, which later became an independent discipline. This, along with the supportive statements from key institutions, strengthens the expectation that Media Education will eventually achieve the same status.

The research also shows that, although citizens are not sufficiently informed about the topic, they still recognize that the absence of Media Education creates various personal and social difficulties.

Recensentë:

Prof. dr. Ebrar Ibraimi

Doc. dr. Gjeraqina Leka

Referencat:

Arsim Qytetar, Biljana Sh. Tatjana Gj., Shkup 2019

Centrum-2-2014, Revistë shkencore, Gëzim Xhambazi

Centrum-8-2017, Revistë shkencore, Sefer Tahiri

Gjuha e urrejtjes në mediat audiovizive, Studime dhe analiza, Ramadan Çirupi, 2018

<https://revistashenja.com/identiteti-kombetar-shqiptar-dje-sot-dhe-neser/>

<https://revistashenja.com/tehuazimi-i-shqiptareve-ne-maqedonine-e-veriut/>

https://sq.wikipedia.org/ëiki/Shqiptar%C3%ABt_n%C3%AB_Maqedonin%C3%AB_e_Veriut

<https://www.botasot.info/opinione/1379048/identiteti-kombetar-dhe-fetar-i-shqiptareve-te-maqedonise-se-veriut>

Maqedonia nuk ka vend për vetëkënaqësi, tetor 2003, Raporti i ICG-së për Evropën, N 149 Shkup/Brisel

Prof. Dr. Kristo Frashëri, Identiteti kombëtar shqipëtar dhe çështje të tjera, Titanë, 2006

Unë dhe tjetri, Zagorka Goluboviç, Beograd, 1999